

The background is a vertical gradient from light blue at the top to dark blue at the bottom. On the left side, there are numerous red splatters and spots of varying sizes, resembling blood or paint, scattered across the lighter blue area.

Dekningen av de fordømtes krig

En oppgave om russiske journalisters
ytringsfrihet i Tsjetsjenia

Ida Bang Strand

1996-2010

Innholdsfortegnelse

Tema og kilder	3
Innledning	5
Krigen i Tsjetsjenia – Et historisk innblikk	5
Hva er menneskerettigheter?.....	10
Ytringsfriheten.....	14
Journalistenes ytringsfrihet i Russland	16
Russiske journalisters ytringsfrihet i Tsjetsjenia.....	18
Informasjonsfrihet - mottakelsesfrihet.....	24
Fremtidsutsikter – hvordan vil russiske journalisters ytringsfrihet se ut i tiden fremover?	28
Kildeliste:.....	32

Tema og kilder

Som et barn født i 1991, året da Sovjetunionen falt, har jeg gjennom oppveksten fulgt Russlands utvikling på lik linje med min egen. Riktignok var jeg som treåring i 1994, mer opptatt av min egen eksistens, enn det faktum at det hadde brutt ut en krig mellom Tsjetsjenia og Russland, to land jeg knapt hadde hørt om. I de påfølgende årene, da den første Tsjetsjenia-krigen tok slutt og den andre startet, gjorde jeg noen oppdagelser. Jeg fant ut at verdenshistorien ikke startet med min fødsel, men at historien strakte seg over tusener av år før jeg kom til verden. Nysgjerrigheten som etterfulgte denne oppdagelsen var stor. En nysgjerrighet som ville til bunns i alt, da spesielt det foreldrene mine så på nyhetene. Av den enkle grunn kan jeg huske mange av konfliktene, hendelsene og krisene som har inntruffet i løpet av de siste atten årene. Unntaket er Tsjetsjenia-krigene. To store kriger, et helt folk i nød, men svært få opplysninger. Det var ikke før den russiske journalisten Anna Politkovskaja ble skutt og drept i 2006, at jeg fikk øynene opp for Tsjetsjenia-konflikten. Det skulle altså en død journalist til, før jeg, et barn som så på nyheter hver dag i et av verdens mest opplyste land, fikk høre om konflikten i Tsjetsjenia. Hvorfor var det slik? Hvorfor ble Anna Politkovskaja drept? Var det på grunn av sine artikler og ytringer? Nysgjerrigheten blusset opp igjen. Dette krevde en nærmere etterforskning. Dette ville jeg finne ut av. Resultatet av etterforskningen er denne oppgaven, der jeg ser på russiske journalisters ytringsfrihet i Tsjetsjenia.

Fordi at problemstillingen i oppgaven er russiske journalisters ytringsfrihet i Tsjetsjenia, var det naturlig å velge en russisk journalist som kilde. Valget falt på Anna Politkovskaja og hennes bok "En reise i helvete". Anna Politkovskaja var en meget profilert russisk journalist mens hun levde, og hun har blitt verdenskjent etter sin død. Hun har gjennom mange år kjempet en hard kamp for å sette Tsjetsjenia-konflikten i lyset, for å få slutt på menneskerettighetsbruddene som skjer i landet og de lovløse forholdene som råder der. "En reise i helvete" tar for seg perioden 1999-2001 og er en samling rapporter og reportasjer fra Annas reiser i Tsjetsjenia som journalist for den russiske ukeavisen "NovajaGazeta". I boken beskriver hun rystende overgrep på

sivilbefolkningen både fra russiske og tsjetsjenske makthaveres side. Hun skriver om sin egen reise, samtidig som hun intervjuer mennesker som lever under forferdelige forhold, som har mistet alle sin nærmeste og sett sine landsbyer bli jevnet med jorden. På den norske bokens vaskeseddel står det at "Boken "En reise i helvete" er begynnelsen på en kamp andre må føre videre".

Jeg anser denne kilden som svært pålitelig og aktuell, da det som gjengis er Annas egne opplevelser og det tsjetsjenske folkets egne ord. I oppgaven fungerer denne kilden som folkets røst, samtidig som den viser et bilde av hvilke forhold Anna arbeidet under som journalist. Faren er selvfølgelig at dette er et subjektivt syn på situasjonen i landet og boken kan dermed mangle noen dimensjoner.

Videre har jeg basert oppgaven på åpne kilder, blant annet materiale fra Amnesty International, Human Rights Watch, Den norske Helsingforskomite, Reporters Without Borders, FNs sikkerhetsråd, Landinfo og Regjeringens hjemmesider. Dette materialet er skrevet av internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner og jeg anser dette som pålitelig. Fra disse kildene har jeg funnet flere rapporter gjort av fagfolk, der de har sett på situasjonen i Tsjetsjenia. Disse rapportene er viktige i denne oppgaven. Jeg henviser til kildene fortløpende i teksten.

Innledning

I denne oppgaven vil jeg ta for meg russiske journalisters ytringsfrihet relatert til den siste krigen i Tsjetsjenia fra perioden 1996 og frem til dag.

Først vil jeg gi et historisk innblikk i krigen i Tsjetsjenia. Deretter vil jeg forklare begrepene menneskerettigheter og ytringsfrihet. Hoveddel av oppgaven vil være en analyse av russiske journalisters ytringsfrihet relatert til krigen. Til slutt vil jeg si noe om mulige fremtidsutsikter.

Jeg kommer til å fortelle om konfliktengjennom den russiske journalisten Anna Politkovskajas øyne på grunnlag av rapporten hennes "En reise i helvete", i tillegg til at jeg vil belyse konflikten gjennom russiske og tsjetsjenske myndigheters øyne og internasjonale øyne. Perspektivet jeg viser vil altså være delt i tre; det personlige planet (Annas), det nasjonale planet (Russland og Tsjetsjenias) og det internasjonale planet (verdenssamfunnets).

Krigen i Tsjetsjenia – Et historisk innblikk¹

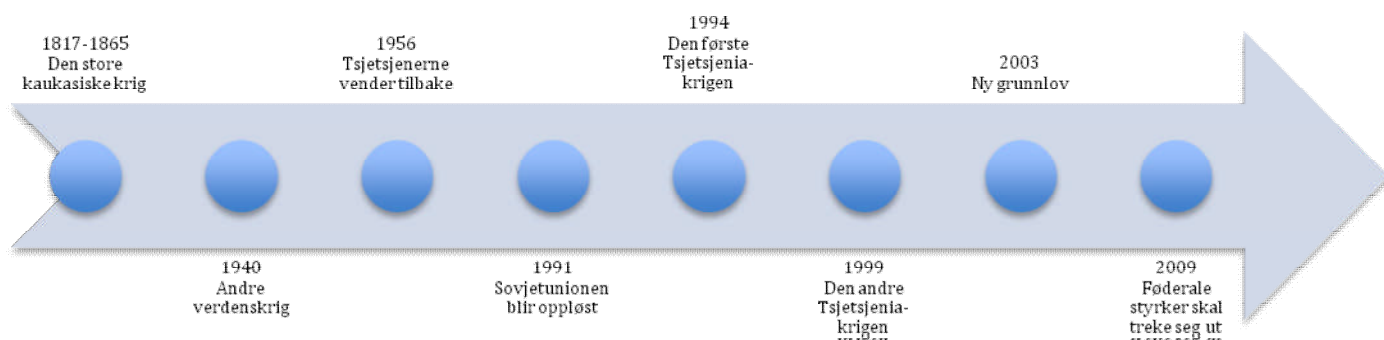
Tsjetsjenia er et lite område lokalisert i Nord-Kaukasus. Området grenser til Georgia i sør, samt de russiske subjektene Dagestan, Stavropol, Nord-Ossetia og Ingusjetia. Arealet er lite, bare en tredjedel av Danmarks grunnflate,

¹ Kilder til "Et historisk innblikk" : <http://www.landinfo.no/index.gan?id=405&subid=0>
<http://www.globalis.no/Konflikter/Tsjetsjenia> <http://www.snl.no/Tsjetsjenia/historie>

men vi finner allikevel 1.2 millioner innbyggere der per i dag. I dag er Tsjetsjenia en delrepublikk i Den russiske føderasjonen og ligger altså delvis under Russisk styre. Dette er et resultat av mange års konflikter og kamper mellom de to landene. Tsjetsjenias beliggenhet, på nedsiden av Kaukasusfjellkjeden og på nordsiden av elven Terek, gjør landet til et politisk viktig område, både militært og økonomisk, da landet ligger strategisk til og har en stor forekomst av olje. Nettopp derfor har Russland vist stor interesse for en erobring av Tsjetsjenia.

Tidslinje som viser viktige årstall for Tsjetsjenia:

Skal vi trekke en historisk linje som viser hvordan Tsjetsjenia har havnet i situasjonen de befinner seg i i dag, må vi gå hele tre hundre år tilbake i tid, til 1800-tallet. Konflikten oppsto for alvor i det nittende århundret, da Den store kaukasiske krig begynte i 1817 og varte helt frem til 1865. Allerede på denne tiden sto Russland og Tsjetsjenia på hver sin side. Krigen endte med russisk erobring og var bare begynnelsen på en langvarig periode med konflikter og sammenstøt mellom tsjetsjenere og russere som vi fortsatt kan se den dag i dag. Etter Den store kaukasiske krigen, ble mange tusen tsjetsjenere drevet på flukt til Tyrkia og dette er en av de første, store russiske

pogromene ² utført mot tsjetsjenere.

1900-tallet gjorde sitt inntog med sine to verdenskriger, økonomisk krise og litt senere en rivalisering mellom verdens to stormakter, USA og Sovjetunionen under den kalde krigen. Midt oppe i dette kjempet Tsjetsjenia sin egen kamp. Kampen om selvstendighet. Formelt sett lå Tsjetsjenia under Russland, men dette kunne ikke tsjetsjenerne godta. I 1917 skjedde det store omveltninger i Russland. Den provisoriske regjeringen som hadde erstattet tsaren ble kastet og unionen verden senere skulle stifte et nært kjennskap til, Sovjetunionen, ble opprettet. Midt oppe i dette politiske kaoset som herjet i Russland, benyttet Tsjetsjenia sjansen til å opprette en egen kaukasisk føderasjon i 1917. Dessverre ble dette en kortvarig glede. Allerede året etter ble føderasjonen oppløst, som en følge av krig og konflikter med Tyrkia. Allikevel gikk det enda fire år før Tsjetsjenia ble innlemmet i Sovjetunionen, som de skulle bli en del av frem til 1991.

På midten av det tjuende århundret sto Europa i brann, en brann som kunne spores tilbake til Tyskland. Andre verdenskrig gjorde sitt inntog i 1940 og fikk fatale konsekvenser for jøder og andre minoritetsgrupper. Russland, som sto på de alliertes side, var raske med å beskyldte tsjetsjenerne for samarbeid med nazistene. Russlands president Joseph Stalin så derfor sitt snitt til å deportere over 800 000 tsjetsjenere til Sentral-Asia. Av disse skal anslagsvis en fjerdedel ha omkommet på reisen.

Det skulle ta mange år før tsjetsjenerne fikk vende tilbake til sitt eget land. Ikke før i 1956 fikk de gjensyn med sin egen jord. Året etter døde president Stalin og situasjonen for Tsjetsjenia ble ytterligere forandret. Flere vendte tilbake til sitt hjemland, men måtte kjøpe jorden sin dyrt av slaver som hadde bosatt seg der i mellomtiden. I årene som fulgte var utviklingen av Tsjetsjenia preget av gjenoppbygging av et samfunn. Et samfunn som hadde vært utsatt for flere forfølgelser og kraftig undertrykkelse av Russland. Dessverre var ikke disse undertrykkelsene over. Tsjetsjenia forble en del av Sovjetunionen helt frem til dens fall i 1991. Og selv ikke da skulle de få sin selvstendighet. Landet fortsatte å ligge under Russisk styre. Som en følge av at mange Østeuropeiske land hadde fått sin selvstendighet etter Sovjetunionens fall, vokste det

² Pogrom: russisk uttrykk som betyr blodbad eller ødeleggelse. Brukes ofte om Jødeforfølgelse under andre verdenskrig.

frem en sterk politisk bevissthet i Tsjetsjenia. Džokhar Dudajev ble i 1992 valgt til president i landet. Han vedtok raskt en lov som innebar brudd med Russland.

Snart beordret den russiske presidenten Boris Jeltsin unntakstilstand. Dette ble opptakten til den første Tsjetsjenia-krigen. Etterfulgt av unntakstilstanden erklærte Tsjetsjenia seg selvstendige i 1994. De mente nå at de var en uavhengig republikk. Russland svarte med å sende inn omtrent 40 000 soldater. Krigen herjet igjen.

Tsjetsjenske styrker forsvarte seg med geriljakrig fra fjellene og dette viste snart resultater. To år etter krigens utbrudd trakk Russerne seg tilbake og underskrev en fredsavtale. I mellomtiden hadde den Tsjetsjenske presidenten Dudajev blitt drept i et raketangrep i 1996 og det var ikke før Tsjetsjenere igjen fikk kontroll over hovedstaden Groznyj i august samme år at partene ble enige om våpenhvile. Tsjetsjenia fikk nå et omfattende selvstyre og landet skulle gjenoppbygges. Tapet var allikevel stort. Det regnes at mellom 30 000 og 70 000 mennesker var blitt drept.

I de påfølgende årene var forholdene relativt rolige i Tsjetsjenia. Landet valgte en ny president, Aslan Maskhadov, og ville gjenoppbygge alt som ble ødelagt under krigen. Dessverre vokste misnøyen og det skjedde stadige tilstøtninger mellom sterke folkegrupper. Det var ikke før i 1999 at krisen nådde et nytt høydepunkt.

Nabolandet Dagestan ble inntatt av Tsjetsjenske opprørere, som hadde som mål å opprette islamske republikker her. Samtidig ble flere boligblokker sprengt i Russlands hovedstad Moskva. Da dette skjedde bestemte Russerne seg for å sende føderale styrker inn i landet. Den andre Tsjetsjenia-krigen var i gang. Russland unnskyldte seg med at de skulle rydde opp i tilstandene innad i landet, før det etter hvert forandret forklaring og skylte på bekjempelse av terrorisme, ikke ulikt hva USA gjør i Irak-krigen i dag. I 2000 hadde Russland kontroll over mesteparten av Tsjetsjenia og året etter erklærte Putin at det ikke fant sted større væpnede trefninger i Tsjetsjenia.

Situasjonen i Tsjetsjenia var stadig under utvikling og i 2003 stemte landet frem en ny grunnlov. I denne grunnloven ble det stadfestet at Tsjetsjenia fortsatt lå under Russland og enda ikke hadde fullstendig uavhengighet. I de påfølgende årene ble flere

presidentvalg avholdt. Samtidig skjedde det flere hendelser som Russiske myndigheter omtaler som terroraksjoner. Den meste kjente er kanskje episoden i Nord-Ossetia der 1200 mennesker ble hold som gisler på en skole og 300 av disse døde. I 2006 ble to Tsjetsjenske presidenter drept; Saidullajev og Basajev. Den første av føderale styrker og den andre av en lastebil med sprengstoff. Russland er klare på at Basajev ble drept av terrorister. Frem til i dag har de føderale styrkene gradvis trukket seg ut av landet og i 2009 ble anti-terroroperasjonen som ble innført under den andre Tsjetsjenia-krigen avskaffet. Dermed ble det formelt vedtatt at de føderale styrkene skulle trekke seg ut av landet, men i skrivende stund står fortsatt deler av de føderale russiske styrker på Tsjetsjensk jord.

Brudd på grunnleggende menneskerettigheter

*”Fortell endelig i Moskva at denne krigen er vanvittig. Det er den eneste sannheten!”*³

Etter å ha sett nærmere på det historiske bildet til Tsjetsjenia, ser vi at landet opp igjennom årene har vært involvert i mange konflikter, da spesielt med nabolandet Russland. Russland har i store deler av det siste århundret begått flere brudd på grunnleggende menneskerettigheter. I tillegg har Tsjetsjenia selv begått flere brudd innad i landet og konflikten i Tsjetsjenia kjennetegnes nettopp av disse bruddene. Noen av menneskerettighetsbruddene vi finner i Tsjetsjenia er tortur, vilkårlige drap, bortføringer, henrettelser og plyndring av sivile hjem. Befolkningen i Tsjetsjenia lever under lovløse forhold, der den minste overskridelse av det autoritære regimet kan få fatale konsekvenser. ⁴ Under er et illustrerende utdrag fra Anna Politkovskajas ”En reise i helvete”:

”30 år gamle Larissa Batsjajeva fra Grozny mistet nylig det to måneder gamle spedbarnet sitt, en liten pike ved navn Seda. Fødselen skjedde under marerittaktige forhold, i eksil på

³ Kilde: Anna Politkovskajas ”En reise i Helvete”. Sitatet er av den russiske oberstløytnanten Valerij Gubitsj under den andre tsjetsjenske krigen.

⁴ Kilde: Rapport fra Amnesty International: ”Russian Federation, rule without law: human rights violations in the North Caucasus” juli 2009. Finnes her: [http://amnesty.no/web.nsf/e94cc2698ef66716c1256a03006a4d8a/c2ca515975cac240c12575e500525495/\\$FILE/eur460122009en.pdf](http://amnesty.no/web.nsf/e94cc2698ef66716c1256a03006a4d8a/c2ca515975cac240c12575e500525495/$FILE/eur460122009en.pdf)

en tilfeldig sammenrasket fødestue i landsbyen Gotjy. Etter denne "fødestuen" havnet Larissa i en kjeller sammen med barnet. De sov på noen lydisolerende plater, uten varme eller vann. Det var dette Seda døde av. Larissa gikk en natt ut, forpint av tørst, for å drikke av en sølepytt. (...) Neste morgen ammet hun datteren, som døde samme kveld. Hun oppviste alle symptomer på en alvorlig tarmlidelse. Leger? Det fantes ingen. Medisiner? Heller ikke. (...) Med hvilken rett dømmes man dem (mor og barn) til å dø på denne måten? Hvorfor?"

I Norge er grunnleggende menneskerettigheter for de fleste en selvfølge. Vi har tak over hodet, mat, arbeid, skolegang og helsevesen, alt satt i scene av et velsmurt demokrati. Vi sikres en rettferdig rettergang ved lovbrudd og ordnede soningsforhold. Vi kan si hva vi vil, kle oss hvordan vi vil og uttrykke som vi føler for. Det får ingen konsekvenser om vi går offentlig ut og sier oss uenige med en innflytelsesrik person eller et politisk parti. For oss er menneskerettighetene en selvfølgelig del av hverdagen. Ja, så selvfølgelig at de færreste av oss tenker over det.

Dessverre er Norge og Skandinavia unike i verdenssammenheng. Straks vi beveger oss ut av disse områdene, finner vi mange brudd på menneskerettighetene. De finnes over alt, i større eller mindre grad. Verst er det der hvor man knapt har hørt om menneskerettigheter, eller bevisst velger å overse de.

Hva er menneskerettigheter?

Hva er egentlig disse normene om menneskerettigheter som vi stadig trykker til vårt bryst?

*"Menneskerettighetene gir individet rettigheter i forhold til sin stat, og staten har plikt til å sikre at disse rettighetene oppfylles og vernes. Det er statene og de organene statene har opprettet som skaper disse rettighetene og pliktene."*⁵

⁵ Kilde: <http://www.menneskerettigheter.no/Skole/BAKGRUNN/index.html>

Menneskerettigheter er altså grunnleggende krav som kan stilles til ethvert demokrati nedfelt gjennom internasjonale konvensjoner og det enkelte lands konstitusjon (grunnlov).⁶

Russland (og tidligere Sovjetunionen) har en lang historie med kommunistisk styre, hvor blant annet kollektive rettigheter, som retten til arbeid, sto i høysetet. Derimot var enkeltindividets rettigheter, som ytringsfrihet, underkastet streng regulering.

Allikevel har det etter hvert blitt mer fokus på enkeltindividets rettigheter i Russland. I perioden 1960 til 1991 ratifiserte Russland (daværende Sovjetunionen) flere globale sentrale menneskerettighetskonvensjoner fra FN:- Verdenserklæringen om menneskerettigheter fra 10. Desember 1948, - Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter fra 16. desember 1966 og - Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter fra samme dato. I tillegg til dette ratifiserte Russland også i 1996 Den Europeiske menneskerettkonvensjonen av 1950 med tilleggsprotokoller. Dette er en generell regional konvensjon for Europa, gitt av Europarådet.⁷

For å forstå situasjonen i Russland og i Tsjetsjenia i dag og hvilke brudd på menneskerett og ytringsfrihet som skjer, er det viktig å vite hva menneskerettighetskonvensjonene innebærer. Innledningen til verdenserklæringen om menneskerettigheter sier følgende:

"Da anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden, da tilsidesettelsen av og forakt for menneskerettighetene har ført til barbariske handlinger som har rystet menneskehetens samvittighet, og da framveksten av en verden hvor menneskene har tale- og trosfrihet og frihet fra frykt og nød, er blitt kunngjort som folkenes høyeste mål, da det er nødvendig at menneskerettighetene blir beskyttet av loven

⁶ Kilde: "Internasjonale menneskerettigheter" av Njål Høstmælingen, Universitetsforlaget 2006

⁷ Kilde: "Juss 2" av Lyngdal, Lyngdal og Bjerknes, Gyldendal 2008

for at menneskene ikke skal tvinges til som siste utvei å gjøre opprør mot tyranni og undertrykkelse.”⁸

Verdenserklæringen om menneskerettigheter er først og fremst et politisk dokument og innebærer ingen rettslige forpliktelser for statene. Erklæringen består av 30 artikler som slår fast at alle mennesker er født frie og har like rettigheter, uavhengig av farge, kjønn, rase, språk, religion eller politisk oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller andre forhold. Videre er Verdenserklæringen bygget på to viktige prinsipper, nemlig at den er universell og gjelder for hele verden, samtidig som den er individuell og bygger på retten til hvert enkelt menneske. I tillegg er det viktig å få frem, som nevnt, at selv om verdenserklæringen ikke er rettslig bindende, så regnes den som en del av internasjonal rett på grunn av sedvane og praksis.

De to nevnte konvensjonene fra 1966 utdyper først og fremst de rettighetene som er definert i Verdenserklæringen. Disse konvensjonene er rettslig bindende for statene som har ratifisert dem, derav også for Russland.

Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter omfatter retten til liv, integritet, religionsfrihet, rettssikkerhet, ytringsfrihet, forsamlings- og foreningsfrihet, og bevegelsesfrihet. Politiske rettigheter skal sikre retten til å delta i sitt eget lands styre, det vil si stemmerett og retten til å stille til valg.⁹

Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter omfatter retten til arbeid, til å danne og delta i fagforeninger, til å streike, og til en tilstrekkelig levestandard. Sosiale rettigheter skal sikre mennesker materiell støtte ved for eksempel arbeidsledighet, sykdom, og uførhet. Kulturelle rettigheter verner blant annet retten til undervisning og til å ta del i kulturellevet.¹⁰

Videre henter Den Europeiske menneskerettskonvensjonen mye av tankegodset fra FN konvensjonene av 1966. Den beskytter sivile og politiske rettigheter; deriblant familie-

⁸ Utdrag fra innledningen til Verdenserklæringen. Oversettelse: Utenriksdepartementet / Kilde: www.fn-sambandet.no

⁹ Kilde: <http://www.menneskerettigheter.no/Skole/BAKGRUNN/index.html>

¹⁰ Kilde: <http://www.menneskerettigheter.no/Skole/BAKGRUNN/index.html>

og privatliv, tanke- og trosfrihet, ytringsfrihet, retten til liv og forbud mot tortur. Også denne konvensjonen er rettslig bindende for Russland.

I 1993, to år etter Sovjetunionens fall, fikk Russland ny grunnlov. Den nye grunnloven representerer en ny epoke i landets historie. Gjennom denne loven erklærer Russland at de er et demokrati, en føderal republikk med presidentsyre og har tokammers lovgivende forsamling. Videre har de organer som kjennetegner et hvert demokrati, i form av folkevalgte organer, lovgivende forsamling og domstoler. Likevel fungerer ikke de demokratiske organene slik de skal, fordi det er enkeltpersoner som sitter med den reelle makten. I tillegg er korrupsjon et stort problem. Russland kan kanskje per i dag, etter mitt syn, betraktes som et illiberal demokrat.¹¹

Den Russiske grunnloven sier at borgerne har ytringsfrihet og at internasjonal rett skal gå foran nasjonal rett ved motstrid mellom reglene. Dette betyr at Russiske myndigheter, domstoler og forvaltning, er forpliktet til å følge menneskerettskonvensjonene de har ratifisert hvis det er motstrid mellom grunnleggende menneskerettigheter og nasjonal rett. De er også forpliktet til å fortolke nasjonal rett i samsvar med menneskerettighetene.¹² Problemet har vært at selv om Russland (og tidligere Sovjetunionen) har ratifisert menneskerettighetskonvensjonene og nedfelt deler av prinsippene i grunnloven, så har forpliktelsene i stor grad blitt ignorert.

Ved Sovjetunionens sammenbrudd erklærte Russiske myndigheter at de hadde som mål å etterleve sine menneskerettighetsforpliktelser. Positive ting har skjedd, blant annet har Russland nå sagt ”ja” til å signere Protokoll 14 i Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som vil forenkle menneskerettighetsdomstolens behandling

¹¹ Illiberal demokrati: Et system der styresmakter og ledere er valgt, men de demokratiske organene ikke fungerer.

Kilde til resten av avsnittet:

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

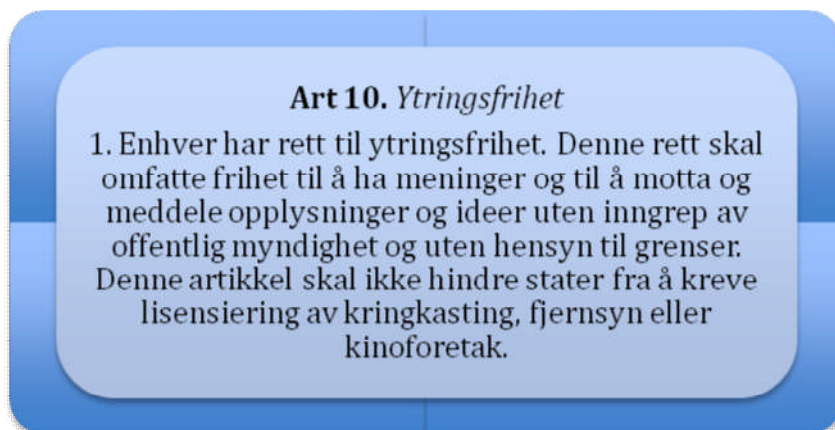
¹² Kilde:

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

av opplagte saker og gjøre domstolen mer effektiv. Likevel anklages Russland fortsatt for alvorlige brudd på menneskerettighetene deriblant i forhold til befolkningen i Tsjetsjenia og russiske journalister dekning av krigen i Tsjetsjenia.¹³

Ytringsfriheten

Ytringsfriheten, som grunnleggende menneskerettighet, er som nevnt nedfelt i både den Russiske grunnloven og i sentrale menneskerettskonvensjoner som Russland har ratifisert. Ytringsfriheten fremgår av verdenserklæringens artikkel 19, konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 19 og den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 10. Innholdet i de ulike artiklene i konvensjonene om ytringsfrihet er tilnærmet sammenfallende. Jeg velger derfor å ta utgangspunkt i EMK artikkel 10¹⁴:

EMK artikkel 10 nr 1 fastslår at alle har rett til ytringsfrihet. Dette gjelder både i offentlige og private rom. I dette ligger også at inngrep i ytringsfriheten, i form av sensur og kontroll fra

¹³ Kilder: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article476340.ece>
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressesenter/pressemeldinger/2010/pm_duma.html?id=591175

¹⁴ Kilde: www.lovdata.no

myndighetene, er forbudt. Det vil si at russiske myndigheter er forpliktet til å respektere borgernes (herunder journalistenes ytringsfrihet) og kan ikke lovlig gripe inn i rettigheten med forhåndssensur eller kontroll.

For det første er den klassiske ytringsfriheten gjennom menings- og meddelelsesfrihet beskyttet. Dette innebærer at den enkelte person bestemmer selv hvilke ytringer han vil fremsette, hvordan ytringen fremsettes og når den fremsettes. Både positive og negative ytringer kan fremsettes skriftlig eller muntlig, via ulike kommunikasjonsmidler som for eksempel aviser, tv, bøker, internett, film, intervjuer, musikk og lignende. Dette omfatter også politiske ytringer av alle slag.

For det andre omfattes også informasjonsfrihet i form av mottakelsesfrihet. Med dette menes frihet til å motta, innhente og bruke opplysninger fra private og offentlige myndigheter. Dette forutsetter at myndighetene aktiv legger til rette og bygger opp kanaler i det offentlige rom som fremmer muligheten for ytringsfrihet via for eksempel aviser, bøker, TV og Internett.¹⁵

Russland har i flere sammenhenger blitt møtt med sterk kritikk for å ikke overholde disse forpliktelsene.¹⁶

¹⁵ Kilde: ”Internasjonale menneskerettigheter” av Njål Høstemælingen, Universitetsforlaget 2006 og ”Juss 2” av Lyngdal, Lyngdal og Bjerknes, Gyldendal 2008

¹⁶ Kilder som ligger til grunn for all teksten på denne siden:

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article476340.ece>

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressemeldinger/2010/pm_duma.html?id=591175

Journalistenes ytringsfrihet i Russland

Russland er et stort land, både med hensyn på areal og befolkning. Det strekker seg over to verdensdeler og rommer mer enn én milliard mennesker. Landet har vært mye omtalt av internasjonal media, ikke uten grunn. For det første regnes landet som en av verdens stormakter. Selv om det for øyeblikket ikke har like stor makt som USA, har resten av verdens stater stor respekt for landet. Dette er ikke unaturlig, da vi alle har et forhold til Den kalde krigen og Sovjetunionen. For mange er disse to begrepene forbundet med skrekk, med forfølgelse og med undertrykkelse. For andre handler de om makt, naturvitenskap og to rivaliserende stormakter. Fordi de fleste har et forhold til Russland, er det lett å glemme menneskene som lever i landet. Menneskene som blir født på russisk jord og mennesker som dør på russisk jord. Det er disse menneskene, disse livene, russiske journalister har fått som ansvar å dekke.

Den kanskje mest profilerte russiske journalisten er Anna Politkovskaja. Hun brukte store deler av livet på å dekke forholdene i Russland. I løpet av en lang journalistisk karriere skrev hun mange artikler for den russiske avisen "NovajaGazeta" og for internasjonale medier, i tillegg til flere bøker. Anna dekket det russiske regimet med kritiske øyne og ble etter hvert meget engasjert i Tsjetsjenia-konflikten. I 2006 ble hun skutt og drept utenfor sin egen leilighet i Moskva. Det antas at russiske myndigheter står bak, men dette har aldri blitt bevist. Videre i oppgaven kommer vi til å følge Annas stemme og se på hvordan hun formidler hverdagslivet til tsjetsjenerne, brudd på menneskerettigheter, politikk og sensur i både Russland og Tsjetsjenia i perioden 1999 og frem til hennes død.

Først skal vi se litt på sikkerhet og menneskerettigheter i Russland etter Sovjetunionens fall i 1991 og hvordan disse forholdene påvirker ytringsfriheten til russiske journalister. Russland regnes av store organisasjoner med fokus på menneskerettigheter, deriblant Amnesty International, Human Rights Watch og Reporters Without Borders, som et av landene i verden der det begås flest brudd på menneskerettighetene.

Et raskt overblikk over Russlands nyere historie, viser oss tusenvis av eksempler på sensur, drap og trusler som en direkte følge av ytringer. Retten til ytringsfrihet og fri presse er grunnlovsbeskyttet i Russland. Allikevel er det omdiskutert hvorvidt de russiske myndighetene respekterer ytringsfriheten. Dette har vært et tema som har gått igjen i menneskerettighetsrapporter fra Russland.¹⁷

Det er altså interessant å se hvordan ytringsfriheten fungerer i praksis for journalister. Et gjentakende mønster er at så lenge du ikke kritiserer myndighetene eller graver i sensitive saker og konflikter, slipper du helskinnet unna. Hvis du derimot kritiserer og peker på svakheter ved demokratiet, overtredelser av menneskerettigheter, eller korrupsjon og lobbyvirksomhet i den dømmende eller utøvende makt, kan det få fatale konsekvenser. En rask titt på Reporters Without Borders Press Freedom Barometer for Russland fra 2000 og frem til i dag, viser at over 20 russiske journalister har blitt drept, fire av disse så sent som i 2009. En av dem er sjefsredaktøren for det russiske tidsskriftet Forbes, Paul Klebnikov. Han ble skutt og drept utenfor kontoret sitt i Moskva i 2004. Klebnikov hadde gransket flere av de rikeste personene i Russland, samt at han hadde skrevet om Tsjetsjenia-konflikten.

Den siste boken som ble publisert av Anna Politkovskaja heter "Mitt russiske testament". I denne boken beskriver hun Russland etter Putins overtakelse som president, og hevder at Russland ble utsatt for forhåndssensur og forhåndskontroll enn før. Informasjonsfrihet er en svært viktig del av ytringsfriheten, og det er ikke unaturlig at russiske journalister og internasjonal media reagerer når det russiske petrouleumsselskapet Gazprom, som skal ha svært nære forbindelser med den politiske Kreml, får kjøpe opp en rekke nyhetstjenester.¹⁸

Vi kan altså konkludere med at selv om ytringsfrihet er grunnlovsfestet, beskyttes den ikke av den russiske stat, da journalister sporløst forsvinner, aviser ikke tør å trykke kritiske artikler til regimet eller journalister ikke tør å formidle det de har på hjertet.

¹⁷ Kilde: Se kildeliste til slutt i oppgaven, for oversikt over alle menneskerettighetsrapportene

¹⁸ Kilde: <http://www.landinfo.no/index.gan?id=918&subid=0>

Spørsmålet er da hvordan denne russiske sensuren og kontrollen påvirker russiske journalisters ytringsfrihet i Tsjetsjenia?

Russiske journalisters ytringsfrihet i Tsjetsjenia

"Mine artikler er skrevet for fremtiden. De er et vitnesbyrd om de uskyldige ofrene for den tsjetsjenske krigen, og dette er årsaken til at jeg samler alle mulige detaljer."

Slik beskriver Anna Politkovskaja sine intensjoner om å formidler konflikten i Tsjetsjenia. Hun vil være folkets stemme, hun vil formidle det de ikke tør og ikke kan stå frem med selv. Og hun vil fortelle historien om et folk som gjennom to århundrer har vært i konflikt med Russland. Den siste setningen i boken hennes lyder slik; *"Til tross for alle hindringer kommer jeg til å fortsette å skrive....."*

Hvilken kamp er det Anna og hundrevis av andre journalister kjemper? Og hvilke hindringer er det hun sikter til? Forestill deg Tsjetsjenia. Et lite land med få innbyggere, der tusenvis av mennesker føler seg tvunget til å bo i flyktningleiere. Et land som kjemper mot både ytre og indre makter. Et land som kjemper om selvstendighet og selvstyre. Problemet er bare at det er mange grupper innad i landet som vil stå for selvstyret, samtidig som Russland ikke er villige til å gi slipp på området. Hva skjer så, når journalister som Anna tar fatt i saken og formidler de brudd på menneskerettigheter og krenkelser av enkeltindivider som skjer?

Myndighetene prøver å hysje ned konflikten, hindre journalistene i å nå frem, av den enkle grunn at de er redd for å miste sin posisjon. Deres problem er at dette ikke er lovlig etter internasjonal rett og menneskerettighetene. Derfor ender temaet opp med å bli ekstra sensitivt. Så sensitivt at de som formidler det helst ikke skal ha muligheten til å utføre sitt arbeide. Dette er de første skrittene i en lang rekke med brudd på menneskerettighetene og ytringsfriheten.

Det er først og fremst perioden fra 1996 og frem til dag som er interessant å se på når vi

skal gå nærmere inn på journalistenes ytringsfrihet i Tsjetsjenia. Dette skyldes at ytringsfriheten og bruddene på menneskerettighetene økte kraftig da president DzhokharDudayev gikk av etter den første krigen. I mellomkrigstiden fra 1996 til 1999 økte tilfellene av bortførte, torturerte eller drepte journalister dramatisk og denne utviklingen fortsatte under den andre Tsjetsjenia-krigen som begynte i 1999 og videre frem til i dag.

Hovedregelen er som nevnt tidligere at etter EMK artikkel 10 nummer 1, har all ytrings- og informasjonsfrihet. Denne ytringsfriheten skal sikre demokratiet, det skal åpne for sannhetssøking og individets frie meningsdannelse. Dette innebærer også et forbud mot sensur, deriblant forhåndssensur og annen forhåndskontroll. Men, hvordan kan ytringsfriheten være sikret når den utsettes for sterk sensur? Det er kanskje innenfor dette området pressefriheten, som innebærer frie uavhengige medier som aviser og TV-stasjoner, at ytringsfriheten til russiske journalister er mest berørt. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven når jeg har sett på generell ytringsfrihet (menings- og meddelelsesfrihet).

Generell ytringsfrihet - menings- og meddelelsesfrihet

Er det slik at tsjetsjenere kan si hva de vil, opplyse andre om hva de vil eller videreformidle sine budskap? Kan de ytre seg om politikk eller om myndighetene? Og hvordan kan de videreformidle sine ytringer? Det er mange spørsmål å stille og mange svar å hente. Folkets røst er viktig, den viktigste for opprettholdelsen av et velfungerende demokrati og fred i landet. Journalisten Anna Politkovskaja formidlet nettopp folkets røst. Her er et utdrag, om Arslan som har blitt kastet uskyldig i fengsel fordi han er tsjetsjener, fra første kapittel i "En reise i Helvete":

" Hun og han. Han er tsjetsjener, kastet i fengsel. Hun: en russisk kvinne som har gjort alt for å redde ham. Og vi spiller vitnenes rolle i denne historien. Vitner til kjærligheten og til et fascistisk regime.

(...) Hun stryker ham forsiktig over hånden. Som millioner av Romeoer og Julier overalt, til

alle tider.

Arslan og...

- Ikke nevnt navnet hennes, vær så snill. Da havner hun i fengsel for å ha hjulpet meg.

Arslan er tsjetsjener i Moskva. I 1999 er det en situasjon som kan minne om jødernes i Tyskland etter 1933. (...)

- Hvorfor gjør militsen dette, tror dere? Spør jeg.

- De forklarte meg det der inne (i fengselet), svarer Arslan. –De vil forvandle tsjetsjenere til en kriminell nasjon.”

Som vi ser er folk redde for å ytre sine meninger. De er redde for konsekvensene. Folk forteller om bombing, om to stater som overhører desperate rop om hjelp, om leveforhold der selv den friskeste ungdom ikke overlever. De forteller om små barn som omkommer på gatene, om fengslinger uten mål eller mening, om familiemedlemmer de har mistet, om hjemmene de en gang hadde. Og de formidler et håp. Et håp om en fremtid i fred.

Det paradoksale er allikevel at der er Anna som formidler disse stemmene, disse budskapene, av den enkle grunn at folk verken tør eller kan gjøre det selv. Flere ganger i "En reise i helvete" skriver Anna at hun har endret på navn eller etternavn for å beskytte personene. Er det ytringsfrihet når folket knapt nok tør la seg intervju? Er det ytringsfrihet når disse menneskene ikke kan formidle sine meninger selv? Og de som roper om hjelp, ikke blir hørt.

Svaret er enkelt; nei. Dette er ikke ytringsfrihet. Når man må frykte for sitt liv som en følge av sine ytringer, kan det ikke på noen måte oppleves som fritt eller trygt å formidle sine meninger. Utallige mennesker forteller om nettopp dette, om at de i frykt for sine posisjoner og liv ikke tør å fortelle sannheten. Under er et utdrag av "En reise i helvete" hvor Anna Politkovskaja snakker med en tsjetsjensk sykepleier i en flyktningleier:

"Jeg haler i kvinnen i hvit kittel og lue som kommer ut fra et telt:

- Hører De ikke kvinnen som skriver av smerte?

- Jo, jeg hører henne, svarer hun rolig.

- Hvorfor hjelper De henne ikke, da?

- Jeg har ingen medisiner.

- Ikke noe smertestillende engang?

- Ikke noe i det hele tatt.

- Men i går kveld erklærte De foran en gruppe fjernsynsfolk at De hadde "alt som skal til". Sendingen gikk over hele landet. Hvorfor løy De?

- Jeg var redd for å få sparken.

Hvis man skal tro de dokumentene administrasjonen i Karabulak sitter med, disponerer "Bart-leieren"¹⁹ over to ambulanser og et helt medisinlager..."

Som vi ser skjer det en indirekte og en direkte sensur av media. Den indirekte sensuren skjer som følge av at folk, i likhet med denne sykepleieren, ikke tør å fortelle sannheten, i frykt for sine jobber, sin familie eller sine liv. En direkte sensur skjer ved at dokumenter blir manipulert og sensurert, i likhet dette dokumentet som forteller om medisinlageret.

Det neste spørsmålet er skremmende. Når sivilbefolkningen verken tør å ytre seg eller opplever at de har tilgang til autentisk informasjon, hvordan tør da russiske journalister, som Anna Politkovskaja, å formidle deres brutale budskap? Hvordan tør de å skrive om forholdene som den russiske stat anser som "forbudte"? Er det ikke da en tilsvarende sensur og kontroll av stoffet disse journalistene publiserer? Er det ikke en tilsvarende stor fare for journalistene å gå ut med denne informasjonen?

På baksiden av den norske utgaven av "En reise i helvete" står dette:

"Lørdag 7.oktober 2006 ble Anna Politkovskaja myrdet i heisen opp til sin egen leilighet, skutt på kloss hold. Ingen vet hvem som sto bak, men alt tyder på at hennes arbeid som journalist og forfatter er bakgrunnen for drapet."

Den internasjonale Helsingforskomiteen for menneskerettigheter viser sin bekymring for Anna allerede i 2004²⁰. Anna, som fulgte konflikten i Tsjetsjenia tett, ble stadig utsatt for trusler og forfølgelser, blant annet mottok hun flere dødstrusler i 2001 etter å ha

¹⁹ "Bart"-leieren er en av mange flyktingleiere tsjetsjenerne rømmer til

²⁰ Kilde: "The silencing of human rights in Chechnya and Ingushetia" by The International Helsinki Federation For Human Rights, 2004

publisert en artikkel om forsvinningen til en journalist. Politkovskaja fungerte som folkets røst gjennom å skrive artikler og rapporter der hun fortalte om deres liv som en følge av politiske konflikter. Dessverre viser Russland seg igjen fra sin verste side, da Anna i 2006 blir skutt og drept, sannsynligvis som en følge av disse artiklene og rapportene. Her står vi igjen ved utgangspunktet; sensur og kontroll. Anna, som valgte å formidle situasjonen i Tsjetsjenia og la avisen "NovajaGazeta" formidle hennes budskap, måtte bøte med livet.

En rask titt i Press freedombarometer viser at i overkant 20 journalister har mistet livet siden tusenårsskiftet, i tillegg til at mange journalister har blitt bortført, forsvunnet på jobb eller mottatt trusler. Dette har vakt oppsikt i internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner, som Human Rights Watch, Reporters Without Borders og The International Helsinki Federation For Human Rights. I en rapport fra 2004²¹ skriver sistnevnte organisasjon at journalistenes forhold i Tsjetsjenia har vært ekstremt vanskelige under den andre Tsjetsjenia-krigen og konflikten, både når det gjelder å få tilgang til landet og formidle stemmene til menneskene som bor der.

Rapporten forteller om mange journalisters skjebne, deriblant skjebnen til Ali Astamirov, en 34 år gammel Tsjetsjener som jobbet for Agence France Press som journalist i Tsjetsjenia og Ingushetia. Han forsvant sporløst i 2003. I følge media skal han ha mottatt flere anonyme trusseltelefoner i forkant av forsvinningen. Videre førte ikke den offentlige etterforskningen av forsvinningen til noen resultater og Ali er fortsatt savnet den dag i dag (SJEKK). Politkovskaja og Astamirov er to eksempler av mange. Felles for alle forsvinningene, truslene og drapene er at etterforskningen sjeldent gir positive resultater og at samtlige journalister har formidlet Tsjetsjenia-konflikten med kritiske øyne.

Retten til ytringsfrihet og informasjonsfrihet henger også sammen med andre individuelle rettigheter etter menneskerettighetskonvensjonene, for eksempel retten til privatliv og personlig sikkerhet for seg selv og sin nærmeste familie. Eksemplene om Politkovskaja og Astamirov viser tydelige brudd på disse menneskerettighetene, da deres privatliv blir sterkt preget av trusler og forfølgelse, samtidig som deres personlige

sikkerhet nærmest opphører. Dette gjelder et stort flertall av opposisjonelle journalister.

Vi ser altså at verken sivilbefolkningen eller journalistene i Tsjetsjenia kan formidle sine budskap uten at det får konsekvenser. Sterk sensur og kontroll legger bånd på deres handlefrihet og går utover deres private sikkerhet.

*"Journalists can criticize me. In fact ask them to."*²²

Da Reporters Without Borders var på reise i Tsjetsjenia i 2009, intervjuet de president RamzanKadyrov. Et av de første spørsmålene var om journalistene nå var frie i Tsjetsjenia. "Hvis journalistene ikke tror at de er det, kan de høre med en dommer eller retten. De kan kritisere meg. Faktisk, så ber jeg dem om det. Og hvis de gjør det, vil jeg gjøre alt jeg kan for å tilpasse meg kritikken."

Presidenten sier dette med den største selvfølgelighet. Allikevel er det nokså paradoksalt, da det i Tsjetsjenia og Russland forsvinner flere journalister enn det gjør i de aller fleste andre land i verden. Merkelig er det også at det ikke finnes flere uavhengige aviser, radiostasjoner eller TV-kanaler, hvis journalistene fritt kan ytre sine meninger.

Videre spør Reporters Without Borders om den utenlandske pressen kritiserer ham. "De forteller sjeldent sannheten," sier presidenten, "de kommer ofte for å kritisere Tsjetsjenia og for å kritisere meg. Vi har gjort mye siden krigen, men det er få journalister som sier det." Deretter sier presidenten at en god journalist er en som forteller sannheten.

Reporters Without Borders spør også om han vet hvem som drepte Anna Politkovskaja og om han tror at hennes død var knyttet til arbeidet hennes i Tsjetsjenia. Til dette svarer han: " Dette spørsmålet skulle du ha stilt til de juridiske myndighetene, ikke til meg. Mange av de tingene hun skrev var ikke sanne."

²² Kilde: "Russian Caucasus media iron curtaion. Reprt of a fact-finding visit to Chechnya, Dagestan and Ingushetia." by Reporters Wthout Borders, june 2009

På den andre siden sier Anna Politkovskaja at "En journalist er først og fremst et menneske som ikke lyver."

Vi ser at det ikke er samsvar mellom presidentens ord og folkets ord formidlet gjennom Anna Politkovskaja, samt faktiske handlinger formidlet gjennom internasjonale medier. Mens presidenten mener at journalister har full ytringsfrihet, forteller Anna om et folk som lider under mangel på informasjon, noe som antakelig resulterte i at hun selv ble drept. Samtidig rapporterer internasjonale medier om forsvunne og drepte journalister. Det kan altså se ut som ytringsfriheten kun er et begrep på papiret.

Informasjonsfrihet - mottakelsesfrihet

Finnes det informasjonsfrihet i Tsjetsjenia og er denne informasjonen autentisk? Har sivilbefolkningen og journalistene tilgang på den informasjonen de ønsker? Står de fritt til både å passivt motta informasjon, samtidig som de aktivt har muligheten til å søke, oppbevare og bearbeide informasjon? Er det offentlige rom utbygd med kanaler og institusjoner som fremmer en åpen og opplyst samtale?

Eu

Anna Poltikovskaja intervjuet en rekke mennesker. Under er et utdrag fra "En reise i Helvete" Jenta i dette utdraget flyktet fra Groznyj under en bombing av byen. Hun satte kursen mot byen Znamenskoje, da hun hadde hørt at man ble tatt vare på der.

"- Jeg heter Dina Salikhova. Jeg er 18 år gammel. (...) Den unge piken lider av en form for sløvhet og ligner en stenblokk, selv når hun svarer på spørsmålene mine. (...) Ansiktet hennes er like blekt som den gipsen man lager byster av. Øynene stirrer stivt på gjerdet, blikket er tomt og fraværende.

- Jeg kom fra Groznyj til fots, gjennom kløften. Vi gikk på lykke og fromme. Vi trodde aldri vi skulle komme frem noe sted. I Groznyj skyter de uten stans... Hvis folk ikke klarer å komme seg unna bombene, blir de drept. (...) Familien vår bestemte seg for å dra.

(...) Hva tilbyr den lille byen Znamenskoje i dag til disse skitne, utsultede menneskene som har lidd så mye? (...)

Svaret er enkelt: Znamenskoje tilbyr ingenting.

Hvor er legen som står klar til å ta seg av Dina Salikhova?

Det er ingen lege.

Hvor er sengen som kunne motta Dina Salikhova?

Det er ingen seng.

Hvor er tallerkenen med varm suppe som Dina Salikhova skulle få fra Den russiske føderasjonen?

Ingen suppe heller.”

Mange tsjetsjenere får ikke tilgang til den informasjonen de trenger for å overleve. Dina, som trodde hun rømte til et sted hvor hun ville bli tatt vare på, var feilaktig informert. Nettopp dette opplever mange tsjetsjenere. De opplever at den informasjonen de får, ikke er autentisk.

Et av hovedproblemene er at staten tar kontroll over den frie pressen, i form av oppkjøp av aviser og TV-stasjoner. I 2009 reiste Reporters Without Borderstil Tsjetsjenia, der de blant annet møtte President RamzanKadyrovs pressekontor. De forteller at Tsjetsjenia har fem aviser, fire magasiner og fem distriktsaviser. I tillegg har de to lokale TV-stasjoner som dekker hele det Tsjetsjenske området. Videre skal også hvert distrikt ha sin egen TV- og radiostasjon. Pressekontoret forteller at også russisk media distribueres i Tsjetsjenia. De største nasjonale TV-kanalene kan ses i Tsjetsjenia (riktignok med spesiell tilgang til satellitt) og disse skal være tilgjengelige uten restriksjoner.

Pressekontorets talsmann legger til at ”Så lenge det er forespørsel, vil avisene være der.” Reporters Witouht Borders forteller at de fant noen av disse avisene på flyplassen, men de klarte ikke å bekrefte om de var i salg i andre deler av landet.

Pressekontoret forklarte at det er stor tilgang på informasjon, i form av både aviser og TV. Etter intervjuet med pressekontoret møtte Reporters Without Borders en mann ved navn KhozhbaudiBorkhazhyev. Han var redaktør for avisen ”Gums” og president i ”Unionen for Tsjetsjenske journalister”. Borkhazhyev fortalte at nesten all pressen er finansiert av staten, ettersom krigen og dårlig økonomi tok knekken på de uavhengige avisene. Det er altså stor tilgang på aviser og TV, men svært få av disse er uavhengige. Derfor sporer Reporters Without Borders opp en mann ved navn LyomaTurpalov. Han er redaktør for den uavhengige avisen ”GroznenskiyRabochiy” og forteller gladlig;

”Som i et hvert politisk system, må du la være å formidle heftig kritikk for å unngå å bli straffet (...) Før var det to uavhengige aviser i tillegg til denne, men de har ikke vært publisert på over ett år.”²³

Vi kan altså konkludere med at det finnes svært få uavhengige medier i Tsjetsjenia. Dermed er det enkelt for staten å kontrollere informasjonen som formidles. Når uavhengige aviser, som russiske ”NovajaGazeta”, trykker kritiske artikler og rapporterer fra konflikten i Tsjetsjenia, vekker dette oppsikt. Igjen er det tydelig at ytringsfriheten er preget av sensur og kontroll.

Som vi ser, er ikke forklaringene til de to mennene og det tsjetsjenske pressekontoret sammenfallende. Pressekontoret sier at det er god tilgang på informasjon, mens Turpalov mener at er vanskelig å få tilgang på informasjon. Anna Politkovskaja reiste rundt og samlet informasjon. Hun skrev om det hun så og hørte, om det folket fortalte henne. Allikevel forteller hun og mange andre journalister at det ikke er lett å hente denne informasjonen.

Naturlig er det også at når det er vanskelig å få tilgang på den autentiske informasjonen, er det også vanskelig å få innsyn i informasjon man søker. Som en følge av dårlig infrastruktur samt sensur og kontroll av media, blir det vanskelig for den gjennomsnittlige tsjetsjener å få tilgang til den informasjonen han måtte ønske.

Det har også vist seg å være vanskelig for internasjonale organisasjoner å få tilgang til de dokumentene de måtte ønske. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, som en rekke tsjetsjenske og russiske enkeltpersoner har oppsøkt for å prøve sine saker, har til tider opplevd det som svært vanskelig å hente ut informasjon. I 83 forskjellige saker har den europeiske menneskerettighetsdomstolen holdt Russland ansvarlig for brudd på menneskerettighetene i Tsjetsjenia. Problemet er at i mange av disse sakene har ikke

²³ Kilde til Reporters Without Borders reise og intervju med pressekontoret, Turpalov og Borkhazhyev: ”Russian Caucasus media iron curtaion. Reprt of a fact-finding visit to Chechnya, Dagestan and Ingushetia.” by Reporters Wthout Borders, june 2009

Russland gitt tilgang til nødvendig informasjon²⁴. De russiske myndighetene sier selv at de i mange tilfeller gir tilgang til informasjonen som retten spør etter. Allikevel påpeker de at det i mange saker ikke er mulig å gjøre dette og henviser til Artikkel 161 i "The Russian Code of Criminal Procedure".²⁵ Denne artikkelen gjør det legalt å holde tilbake informasjon for å beskytte de forskjellige partene i saken. Hva forteller dette oss? Jo, disse eksemplene viser at Russland setter nasjonal lov over internasjonal lov når det passer dem. I realiteten holder de tilbake den informasjonen de ønsker, selv overfor en så mektig organisasjon som den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

Under ytringsfriheten ligger det også et krav om infrastruktur. Myndighetene skal gjøre det mulig å samle inn den informasjonen man måtte ønske, både for journalister og sivilbefolkningen. Dermed er det viktig at det er tilgang til områdene hvor informasjonen befinner seg. I en rapport fra 2004²⁶ skriver den internasjonale Helsinforskomiteen for menneskerettigheter at det er vanskelig for journalister utenifra å komme inn i landet. Dette kan Human Rights Watch bekrefte, da de i 2003 ble nektet offentlig tilgang til Tsjetsjenia for tiende gang. (KILDE) De få journalistene som reiser til Tsjetsjenia, drar sammen med det russiske militæret og får ikke lov til å oppsøke de kildene de måtte ønske.

Videre skulle det i oktober 2009 holdes en treårs markering av mordet på Anna Politkovskaja. Dessverre fikk ikke Reporters Without Borders delta i denne markeringen, da russiske myndigheter nektet dem visum. Dett sier organisasjonen:

"We are shocked by this decision, especially as we have always acted openly with the Russian authorities. They decided to prevent us from expressing our solidarity with Russian journalists and human rights activists. Moscow does not want us to address the Russians

²⁴ Kilde: <http://www.hrw.org/en/news/2009/03/20/update-european-court-human-rights-judgments-against-russia-regarding-cases-chechnya>

²⁵ Kilde: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Inf/DH\(2008\)33&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75#P537_74289](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Inf/DH(2008)33&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75#P537_74289)

²⁶ Kilde: "The silencing of human rights in Chechnya and Ingushetia" by The International Helsinki Federation For Human Rights, 2004

directly. But we will not give up.”²⁷

Russiske myndigheter regulerer med andre ord hvem som slipper inn i landet og hvem som ikke gjør det uavhengig av internasjonal rett. Også for mennesker som lever i Tsjetsjenia er det vanskelig å få tilgang på den informasjonen de ønsker, om de så bare vil vite om døde slektninger. Anna Politkovskaja forteller om mennesker som vandrer kilometervis for å finne ut noe nytt om slektninger. Hun forteller om mennesker som lever i uvitenhet i fangeleire, helt uten mulighet til å reise et annet sted. All informasjonen de får tilgang til, er det som slipper inn i leirene, enten via aviser, radio eller TV, eller fra nye personer utenifra. Dette viser igjen at det begås omfattende brudd på både ytringsfriheten og menneskerettighetene. Under følger et utdrag fra ”En reise i helvete” da Anna besøker en flyktningleir.

”- Hva er det dere snakker om her, da?

- Vi forteller i dagevis om dem som er drept og hvordan, og om de levningene som er funnet. Kort sagt bare redsler, svarer 17-årige Fatima Doldajeva, som ble best i klassen på sitt gymnas i Groznyj.

Det er den nakne sannhet. Døden er det viktigste samtaleemnet i alle flyktningleirene i Tsjetsjenia. Døden, ikke livet. De som har mistet noen, flakker fra den ene leiren til den andre på søken etter opplysninger om familiemedlemmene sine, og de hører på de grufulle skildringene.”

Fremtidsutsikter – hvordan vil russiske journalisters ytringsfrihet se ut i tiden fremover?

”Jeg kommer til å fortsette å bære vitnesbyrd for disse utmattede kvinnene og disse barna som er blå i huden av sult; for disse gamle menneskene som overlevet annen verdenskrig og Stalin-tidens undertrykkelser, men som i dag er uten tak over hodet, utslitte og lammede; for disse syke som lider av kreft, bløende magesår eller væskende sår, og som ikke får noen

²⁷ Kilde: http://www.rsf.org/spip.php?page=article&id_article=34650

behandling. Jeg kommer til å fortsette å snakke om sårede og drepte spedbarn. Og jeg kommer til å gjenta om og om igjen at dersom samfunnet vårt ikke oppfatter hvilken skjenselstillsand den passive godtakelsen av slike lidelser og slike leirer styrter det ned i, vil det si at det ikke vil ta lang tid før det selv går under.

Til tross for alle hindringer kommer jeg til å fortsette å skrive..."

Anna Politkovskaja fortsatte også å skrive til sin død i 2006. Som vi har sett av eksemplene og undersøkelsen over, har russiske journalister i Tsjetsjenia en meget begrenset ytringsfrihet den dag i dag. Senest i skrivende stund ble en journalist drept i Russland²⁸. I følge Press Freedom Barometer ble 4 russiske journalister drept i 2009. Hva forteller disse eksemplene oss? Jo, de forteller at det fortsatt er risikabelt å ytre sine meninger i områder kontrollert av det føderale Russland. Det legges fortsatt sterke bånd på ytringsfriheten.

I denne oppgaven har jeg undersøkt i hvilken grad russiske journalister har hatt ytringsfrihet i Tsjetsjenia, i lys av Anna Politkovskajas bok "En reise i helvete" og rapporter fra store, internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner som Human Rights Watch. Ut i fra disse kildene kan vi se at det har skjedd en utvikling fra 1996 og frem til i dag. Mange journalister er drept, forsvunnet eller har risikert sin private sikkerhet som en følge av sine ytringer. Utviklingen forverres fra 1996 og frem til Anna Politkovskajas død i 2006. I de påfølgende årene forsvinner det ytterligere journalister og ytterligere blir drept.

"Den som gleder seg over "demokratiske" valg, bør ikke glemme at vi bor i et land hvor grunnloven ikke gjelder i visse deler av territoriet, og hvor enkelte av dens paragrafer ikke blir respektert fordi de ikke har den lykke å behage Kreml. Og når grunnlovsparagrafen ikke behager, blir de rett og slett opphevet. "

Dette skriver Anna Politkovskaja i "En reise i helvete". Russland har gjennom sin grunnlov erklært at det er et demokrati. Menneskerettigheter er grunnleggende krav som kan stilles til ethvert demokrati gjennom internasjonale konvensjoner og det enkeltes land konstitusjon. Dette gjelder også for Russland. Russland har nedfelt i sin

²⁸ Kilde: <http://nrk.no/nyheter/norge/1.6955552>

grunnlov at borgerne har ytringsfrihet, samt at internasjonal rett skal gå foran nasjonal rett der det er motstrid mellom reglene. Til tross for dette etterleves ikke menneskerettighetene av Russlands utøvende, lovgivende og dømmende makt. Årsaken til dette er at de demokratiske organene ikke fungerer som de skal, fordi at enkeltpersoner sitter med den reelle makten, i tillegg til at korrupsjon er et stort problem. Hvis Russland skal sikre etterlevelsen av menneskerettighetene, og da også journalisters ytringsfrihet, må holdningene til landets menneskerettighetsforpliktelser endres. Dette kan skje gjennom en bevisstgjøring av de forpliktelsene de faktisk har påtatt seg og en bevisstgjøring av betydningen av menneskerettighetsforpliktelsene innad i det russiske samfunnet.

Til tross for nevnte skremmende faktaopplysningene, har Russland gradvis gått noen skritt i riktig retning. Et av disse er landes signering av Protokoll 14 til Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Denne protokollen vil forenkle menneskerettighetsdomstolens behandling av opplagte saker og gjøre domstolen mer effektiv.

Et annet skritt i riktig retning er at Russland i større grad er villig til å delta i en dialog med verdenssamfunnet om menneskerettighetene nå enn før. Gjennom en åpen dialog og gjennom bevisstgjøring av det russiske folket, ser ytringsfrihetens fremtidsutsikter lysere ut. Dessverre skjer det mange brudd på menneskerettighetene til tross for disse positive skrittene, deriblant i forhold til det jeg har studert i denne oppgaven: konflikten i Tsjetsjenia og russiske journalister. Nettopp fordi at bruddene på menneskerettigheter og ytringsfrihet fortsatt skjer daglig, fordi at et helt folk fortsatt lever under umenneskelige forhold og fordi at omverdenen alt for lett lukker øynene, er det viktig at russiske journalister fortsetter å rapportere om de faktiske forhold.

Russiske journalisters ytringsfrihet går en lys fremtid i møte, dersom Russland klarer å få orden på demokratiet i landet. Uten et velfungerende demokrati er det vanskelig å overholde ytringsfriheten. Selv om Russland har gått noen skritt i riktig retning, har de fortsatt en meget lang vei å gå. Et velfungerende demokrati dannes ikke over natten. Forhåpentligvis vil landet en gang nå dette målet og den dagen kan det russiske folk og landets journalister nyte godt av ytringsfrihet. Inntil da må vi vente. Internasjonale

organisasjoner kan ikke gjøre annet enn å legge press på Russland i mellomtiden. Det er landet selv som må gjøre et omfattende grep om sine holdninger og styreform. Kanskje dette vil skje om ti år, kanskje om tjue år, kanskje aldri? Spørsmålet er bare hvor mange som vil bli forfulgt og drept før Russland har nådd dette målet? Hvor mange må følge Anna Politkovskajas fotspor?

Kildeliste:

Bøker:

- "En reise i helvete" av Anna Politkovskaja, Pax forlag 2006
- "Internasjonale menneskerettigheter" av Njål Høstmælingen, Universitetsforlaget 2006
- "Juss 2" av Lyngdal, Lyngdal og Bjercknes, Gyldendal 2008

Rapporter:

- "The silencing of human rights in Chechnya and Ingushetia" by The International Helsinki Federation For Human Rights, 2004
- "RussianCaucasus media ironcurtaion. Reprtof a fact-findingvisit to Chechnya, Dagestan and Ingushetia." by Reporters Wthout Borders, june 2009
- "RussianFederation, rulewithoutlaw: human rights violations in the North Caucasus" by Amnesty Inernational, july 2009

Nettkilder i kronologisk rekkefølge:

<http://www.landinfo.no/index.gan?id=405&subid=0>

<http://www.globalis.no/Konflikter/Tsjetsjenia>

<http://www.snl.no/Tsjetsjenia/historie>

[http://amnesty.no/web.nsf/e94cc2698ef66716c1256a03006a4d8a/c2ca515975cac240c12575e500525495/\\$FILE/eur460122009en.pdf](http://amnesty.no/web.nsf/e94cc2698ef66716c1256a03006a4d8a/c2ca515975cac240c12575e500525495/$FILE/eur460122009en.pdf)

<http://www.menneskerettigheter.no/Skole/BAKGRUNN/index.html>

www.fn-sambandet.no

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article476340.ece>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressepenter/pressemeldinger/2010/pm_duma.html?id=591175

www.lovdatab.no

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article476340.ece>

<http://www.amnesty.no/web.nsf/ac1a1a01ea7194a3c1256a07004fad10/26464b06ff2a9d8bc1256c430053c859?OpenDocument>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2010/pm_duma.html?id=591175

<http://www.landinfo.no/index.gan?id=918&subid=0>

<http://www.hrw.org/en/news/2009/03/20/update-european-court-human-rights-judgments-against-russia-regarding-cases-chechnya>

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Inf/DH\(2008\)33&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75#P537_74289](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Inf/DH(2008)33&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75#P537_74289)

http://www.rsf.org/spip.php?page=article&id_article=34650

<http://nrk.no/nyheter/norge/1.695552>